

**מודל הפנימייה הקהילתית בישראל:
בחינת כפר הילדים "תלפיות" בחדרה על פי עקרונות המודל**

ד"ר יפית סולימני-אעידן

פברואר 2014

עבודה זו נכתבה עבור הפורום הציבורי-כפרי הנוער והפנימיות בישראל

מודל הפנימייה הקהילתית בישראל:

בחינת כפר הילדים "תלפיות" בחדרה על פי מודל הפנימייה הקהילתית

ד"ר יפית סולימני-אעדן

רקע

מטרת המסמך הנוכחי הנה להציג את מודל הפנימייה הקהילתית, מטרותיו, עקרונותיו, האתגרים והקשיים ביישומו בשטח. בנוסף, המסמך מציג את כפר הילדים תלפיות בחדרה כ- case study (תיאור מקרה ללמידה), כפנימייה המשלבת בעשייתה קווים מנחים של מודל הפנימייה הקהילתית.

בישראל ישנם 330,000 ילדים ונוער בסיכון, מתוכם 25,000 בהשמות חוץ ביתיות בפיקוח משרד החינוך והרווחה. במסגרת 56 כפרי הנוער ופנימיות של המנהל לחינוך התיישבותי, נמנים כ- 18,000 ילדים ונוער ובמסגרת 130 פנימיות של משרד הרווחה משולבים כ- 7500 ילדים. השמה חוץ ביתית של ילדים ונוער מהווה את אחת הדרכים להתמודד עם קשיים רגשיים, חברתיים ומשפחתיים הנובעים ממצבי הסיכון והמצוקה עימם מתמודדים הילדים והמתבגרים בביתם. לצד המשאבים הרבים שמוקצים לטיפול בפנימיות ובכפרי נוער, ותהליך ההתמקצעות של העובדים, נמתחה לאורך השנים ביקורת באשר להתרופפות הקשר של הילדים שהתחנכו בפנימיות ובכפרי נוער לבין הוריהם, בני משפחתם והקהילה מהם התרחקו. כמו כן, סוגיית השותפות עם הורים לילדים בסיכון החלה לצבור עניין ותמיכה בקרב אנשי מקצוע, ויצירת שותפות בין הורים לבין שירותים החלה להיתפס כמועילה לילדים, להורים ולחברה (ריבקין, 2004).

לאור מגמות אלו, פותח בארץ בשנת 1995 מודל חדש לטיפול פנימייתי, "הפנימייה הקהילתית" שנועד בין היתר לחזק את הקשר בין הורים לילדים ולעודד שותפות בין הורים לצוות האמון על הטיפול בילדים. המודל פותח על ידי השרות לילד ונוער במשרד הרווחה, העמותה לילדים בסיכוי (המועצה לילד החוסה) וג'וינט ישראל- אשלים המתמחים בעשייה חברתית למען ילדים, נוער וצעירים בסיכון. הפנימייה הקהילתית הראשונה, בית סקנדינביה החלה לפעול בעיר לוד. עם השנים, מודל זה אומץ בכמה ערים נוספות בארץ כגון: ירושלים, חיפה, קריית גת ואילת, כאשר בכל אחת מהפנימיות המודל יושם בצורה מעט שונה, בהתאם לצורכי האוכלוסייה והפנימייה. ראוי לציין כי יישום מודל הפנימייה הקהילתית בשלמותו אינו מיושם כיום וכי ישנן פנימיות הפועלות ברוח המודל ועקרונותיו.

הפנימייה הקהילתית מיועדת לילדים שהוחלט על ידי הועדה לתכנון טיפול בלשכה לשירותים חברתיים להשימם בסידור חוץ ביתי מסיבות שונות כגון: הזנחה, קושי בתפקוד הורי או פגיעה. הפנימייה מוגדרת כשיקומית ומיועדת לילדים ובני נוער בין הגילאים 5-12 שהנם בעלי פוטנציאל תקין אולם מתמודדים עם פער לימודי ניכר וקשיים רגשיים. על פי תפיסת המודל, משפחת הילד המשולב בפנימייה, צריכה להיות בעלת כוחות ומוטיבציה, מוגדרת כניתנת לשיקום ונכונה לשתף פעולה. ההנחה היא שהקרבה הגיאוגרפית של הילדים לקהילת המוצא שלהם,

מאפשרת להגביר את אחריות הקהילה לגביהם ולהעניק לילדים בעודם בפנימייה ממגוון השירותים שהקהילה מספקת (ריבקין, 2004).

מטרות הפנימייה הקהילתית כוללות בין היתר:

- השבת הילדים לבית הוריהם תוך פרק זמן קצוב ומניעת השמה חוץ ביתית ארוכת טווח (תוך שלוש שנים).
- חיזוק הקשר בין הילדים להוריהם.
- הגברת אחריות הקהילה לגבי הילדים.
- ראייה מערכתית לפיה הילדים והמשפחות המטופלים בפנימייה הקהילתית עוברים טיפול מערכתי של לשכת הרווחה, אשר בונה לכל אחד מבני המשפחה תוכנית שיקום אישית.

הפנימייה הקהילתית ממוקמת בסמוך למקום מגוריהם של ההורים. הקרבה בין הפנימייה למשפחת הילד, מיועדת גם למנוע את ניתוקו מסביבת מגוריו הכוללת את בית הספר ואת חבריו. על אף שהילדים שוהים בפנימייה במשך כל ימות השבוע, הפנימייה פתוחה לביקורי ההורים וההורה יכול לבקר את הילד לעתים תכופות ולהמשיך להיות מעורב בחיי היום יום שלו. בנוסף, הילדים נמצאים בבית משפחותיהם בחלק מסופי השבוע ובחגים. ההורים גם מוזמנים להשתתף ולקחת חלק בפעילויות הפנימייה. כל אלו אמורים לאפשר בניית תוכנית התערבות עבור הילדים והוריהם שיעדיה כוללים את שימור הקשר ביניהם וחיזוק תפקיד ההורים כלפי הילדים. זאת מתוך שאיפה להגביר את הסיכויים להשבת הילד מהפנימייה לבית הוריו בתום התקופה.

עקרונות מנחים של מודל הפנימייה הקהילתית

למודל הפנימייה הקהילתית מספר עקרונות מנחים שהמרכזיים ביניהם כוללים את הקשר המשמעותי עם ההורים ועם הקהילה. ישנה חתירה לבניית מערכת יחסים מעמיקה יותר בין הילדים בפנימייה להוריהם לצד שימור הקשר שבין הילדים לקהילה והנגשת המשאבים הנמצאים בה לטובת קידום הילדים ומשפחותיהם:

❖ **שימור וחיזוק הקשר בין הילדים להוריהם:** במקומן הפיסי ובתפיסת העבודה שמנחה אותן, מכוונת הפנימיות הקהילתיות לדאוג לשימור תפקידי ההורות בידי ההורים. מטרה זו מושגת באמצעות שותפות של צוות הפנימייה עם ההורים בכל האמור לתכנון הטיפול ואופן הטיפול בילדים. הפנימיות הקהילתיות אמורות לשאוף לעודד את ההורה לקחת חלק במידת האפשר, בטיפול היומיומי בילד תוך שמירה על קשר עם המסגרות השונות בחיי הילד כגון ביה"ס, קופת החולים או המתנ"ס. כמו כן, ההורים מוזמנים להשתתף בתכניות טיפול הן בפנימייה והן בקהילה (ריבקין, 2004).

❖ **שימור וחיזוק הקשר בין הילדים לקהילה:** היות והפנימיות הקהילתיות מיועדות לילדים תושבי העיר נשמר הקשר בין הילדים לבין הקהילה ואורח החיים אותו הם מכירים. גם לאחר כניסתם לפנימייה הילדים ממשיכים לקחת חלק בשירותים העירוניים אותם הם הכירו מהעבר ויכולים להישאר בקשר עם אותה

קבוצת חברים. הראייה המקצועית ההוליסטית הרואה את צרכי הילד ומשפחתו ביחד עם השירותים הקהילתיים, מאפשרת את שמירת רצף הטיפול בילדים ובמשפחה לצד המשך נטילת האחריות על ידי המסגרות הקהילתיות. בנוסף, כלל הגורמים הקהילתיים המעורבים בחיי הילד והוריו כגון: הפנימייה, הלשכה לשירותים חברתיים, בית הספר וכו', עובדים יחד בכדי לתכנן ולבצע התערבויות מערכתיות אינטגרטיביות ואינטגרטיביות בילד ובמשפחתו.

בחינת כפר הילדים "תלפיות" בחדרה על פי מודל הפנימייה הקהילתית

עד לשנת 2000 כפר הילדים "תלפיות" הממוקם בחדרה פעל כפנימייה של עליית הנוער הקולטת ילדים בין הגילאים 6-14, שמתחנכים ברוח החינוך הממלכתי-דתי במסגרת פנימייתית חוץ ביתית. שינויים במאפייני הילדים שהחלו להגיע אליה ובגישה כלפי מקומה של משפחת המוצא בהתקדמותם של הילדים ובשילובם בחזרה בקהילה, הובילו לשינוי מערכתי כולל בגישת הכפר. שינוי זה הוביל להפיכת הפנימייה לכפר ילדים קהילתי שמעניק בעיקר שירותים לילדים ולנוער בסיכון ולמשפחותיהם מאזור חדרה והסביבה הגאוגרפית הקרובה. **כאשר מטרת העל הנה לטפל בילד ובמשפחתו ללא ניתוק מהקהילה ממנה הוא מגיע באמצעות יישום שני מודלים שפיתחו אשלים ומשרד הרווחה שהנם הפנימייה הקהילתית ופנימיית היום (זילכה, 2009).**

***פנימיית יום- הנה מסגרת תמיכה יומית המעניקה טיפול, חיזוק והעשרה לילדים בסיכון בני 5-12 המופנים על ידי לשכות הרווחה באזור המגורים.**

▪ מבנה ארגוני

המבנה הארגוני של הכפר מורכב מפנימייה טיפולית, משפחתון קהילתי, פנימיית יום אזורית ומועדוניות. כל זאת לצד מעטפת תומכת, הכוללת בית ספר אזורי ומרכזים טיפוליים שונים לילד ולמשפחה, כאשר בכל מסגרת פועלים פרויקטים ייחודיים. למשל, בפנימייה הטיפולית משולבים הילדים במסגרת משפחתון של עד 12 ילדים, הכולל זוג הורים עם ילדיהם הביולוגיים, שתי בנות שירות לאומי, וכן עובדת סוציאלית בחצי משרה. ההתייחסות לפנימייה הקהילתית אינה נפרדת מהמערך של הכפר בכללותו, לפיכך יפורטו השירותים הנוספים הקיימים. במסמך זה נתמקד במודל הפנימייה הקהילתית בלבד הכוללת בסך הכל 11 משפחתונים שבתוך כל משפחתון עובדים ארבעה מדריכים, אם בית ועובדת סוציאלית.

▪ סגנון עבודה

המסר המרכזי שמעביר מנהל הפנימייה הנו כי "בתלפיות קולטים משפחה ולא רק ילד". התוכנית האישית נבנית בשיתוף אנשי הצוות בפנימייה, לשכת הרווחה, המורה, יועצת בית-הספר וכן המשפחה, אם ביכולתה להשתתף. אנשי מקצוע נוספים בכפר המיועדים לתת מענה להיבטים הטיפוליים והשיקומיים של הילדים כוללים: עובדים סוציאליים, פסיכולוגים חינוכיים וקליניים, פסיכיאטר, מטפלות באמנות בעזרת מוזיקה, דרמה, תנועה וטיפול בבעלי חיים על פי דבריי הרכזת הטיפולית, "לכל ילד נבנית תוכנית אישית, לפעמים גם קבוצתית וגם פרטנית, ולעובדים הסוציאליים ולפסיכולוגים צריכה להיות ראייה מערכתית, שכן העבודה אינה מתרכזת רק בילד וחלק מתפקידם הוא ליווי אינטגרטיבי של צוות המדריכים, לספוג מה שהם עוברים וללמד אותם לטפל בילדים מזווית טיפולית שונות".

עוד מציינים רכזי הטיפול בכפר כי ב"ראייה הטיפולית, המשפחה חייבת להגיע אחת לשבוע/שבועיים ונעשית עם המשפחות עבודה פרטנית, קבוצתית ומשפחתית". יש הורים המקבלים טיפול אישי ויש כאלה הנהנים מטיפול דיאדי או משפחתי, הדרכת הורים או קבוצת הורים. בנוסף, העובד הסוציאלי עורך ביקור בית, ובמקרה הצורך אף מסייע למשפחה במקרה של צורך כלכלי. מתוך מטרה לחזק את המשפחה כחלק מההליך השיקום. לדברי המנהל, תוכנית הטיפול לא נועדה ליצור תלות, אלא לסייע לאותה משפחה להגיע לעצמאות, "זה חלק מהההליך בו אנחנו אומרים להורה, אנחנו נסייע לך עכשיו אך השאיפה היא שתהיה עצמאי ותתפרנס בכוחות עצמך". הפנימייה אף הקימה פרויקט תעסוקתי, המיועד לאמהות מובטלות ולנוער מנותק בו הם מוכרים מנות שמכינים בחדר האוכל של הפנימייה.

מודל זה המעודד שיתוף פעולה עם ההורים נובע מההנחה כי "מי שמכיר את הילד הכי טוב זה המשפחה שלו" מציינים מנהלי הפנימייה. "אם בעבר התפישה הייתה שאנחנו המטפלים הטובים ביותר, היום אנחנו יודעים שהמשפחה יכולה לסייע בטיפול יעיל. הם לא תמיד מאמינים שהם יודעים מה טוב לילד שלהם, ולכן עלינו לחזק אצלם את הביטחון. אנחנו מאמינים שכל משפחה יכולה לעשות את השינוי". באשר למעורבות הורית העלולה לחבל בהצלחת הילד, מציינים מנהל הפנימייה כי יש מקרים מעטים של הורים שהמעורבות שלהם מפריעה. בד"כ שותפות עם ההורים, משמעותית, מאפשרת להם למצות את פוטנציאל השינוי מתוך תחושה מכבדת ולא מנוכרת, ותורמת לשינוי גם אצל הילד וגם לשאר בני המשפחה למרות שאינם נוכחים פיזית בתלפיות.

השירותים שהפנימייה מעניקה לקהילה

עמותת תלפיות מפעילה במסגרתה פרויקטים רבים בפריסה גיאוגרפית רחבה יותר ממיקומה בעיר חדרה כגון: פנימיות יום ומועדוניות. עם זאת, במסמך זה נציין רק את הפרויקטים הנוגעים באופן ישיר או עקיף לפעילות העמותה בעיר והנוגעים לרצף הפעילות ולמשקים עם הפנימייה הקהילתית בעיר, מהם נהנים התושבים. על פי דבריי מנהל העמותה **רב הפרויקטים הנם שירותים קהילתיים תומכים, הממוקמים ברובם מחוץ לפנימייה עצמה וכוללים:**

מועדונית- מתמקדת בעיקר בתמיכה לימודית לילדים בבית ספר יסודי, ומופעלת מדי יום לאחר בית הספר ועד הערב במסגרת בתי הספר.

בית חם לנערה- מיועד לנערות (14-18) הנמצאות במצבי סיכון הנעים על רצף מסיכון לניתוק, בו הן משולבות בטיפולים פרטניים וקבוצתיים.

בית בוגרות- לנערות שסיימו את התחנכותן בפנימייה והחסרות עורף משפחתי.

פרויקט אמהות- הוצאת אמהות חד הוריות ממעגל המצוקה ושיפור כישורי ההורות (על ידי מגורים יחד עם ילדיהם במבנה בפנימייה).

מרכז רימונים- לטיפול בפגיעות מיניות.

טיפול משפחתי- מרכז הורים ילדים, תחנה לטיפול משפחתי.

בית כנסת קהילתי

יתרה מזאת, מציין מנהל העמותה כי תלפיות מפעילה **פרויקטים קהילתיים** שונים כגון: חלוקת מזון למשפחות נזקקות, מטבח עסקי בו עובדים הוריי הילדים, קבוצות מנהיגות בתוך השכונה ליוצאי אתיופיה, תוכנית "ראשית" לאמהות בגיל הרך ממשפחות מצוקה. ובנוסף, תוכניות מניעה וטיפול כגון: "טיפול ביתי" בו מסייעים למשפחות המתפקדות בתחום הנורמה לא להידרדר לסיכון ע"י סיוע לימודי ורגשי בביתם על יד כפר הנוער.

סוג ושיעור האוכלוסייה העושים שימוש בשירותי הפנימייה

פנימיית תלפיות מיועדת לילדים בין הגילאים 6-14 אשר הופנו על ידי הלשכה לשירותים חברתיים לאור מצבם ומצב משפחתם. ילדים אלו מגיעים ממשפחות סיכון ומצוקה, המתמודדות עם קשיים פסיכו-סוציאליים, כלכליים, תפקודיים ורגשיים שבעייתם יש צורך בשילוב במסגרות חוץ ביתיות. על פי נתונים שהועברו על יד מנהל הפנימייה, נכון להיום מתחנכים בפנימייה 120 ילדים ובני נוער בין הכיתות א' עד ט', כאשר מרביתם ילדים למשפחות חד הוריות או לאחר גרושים קשים ומשפחות מורכבות המתמודדות עם מצבים שונים. חשוב לציין כי על אף עקרון המודל לפיו הפנימייה מיועדת לילדים מהעיר עצמה, הלכה למעשה, כ-70% מהילדים בפנימייה מגיעים מחדרה וסביבתה וכ-30% מרחבי הארץ. הסיבות לכך טמונות בכך שכיום קיימים יותר מענים בתוך הקהילה לטיפול בילדים ובעובדה שהתחזקות הקהילה מצמצמת את ההוצאות החוץ ביתיות.

בהתייחס לאוכלוסייה הנתרמת מפעילותה של הפנימייה, ניכר כי המעגלים הנתרמים רחבים יותר מאשר ילדי הפנימייה והוריהם. כאמור, לאור ייחודיותו של המודל ישנה מעורבות גבוהה יותר של ההורים ושל הקהילה, ושרותי הפנימייה ניתנים להוריי הילדים במקרה של נוכחות הורית מלאה או אמהות יחידניות. בנוסף לכך, הפנימייה נותנת שרות למגוון רחב של משפחות עם מאפיינים מגוונים נוספים כגון: עולים מחבר העמים ומאתיופיה, דתיים וחילוניים ומשפחות חד הוריות. כמו כן, היות והפנימייה עצמה מפעילה פרויקטים שונים בתוך הקהילה, אוכלוסיות נוספות במעגל הרחב יותר, נחשפות לשרותי הפנימייה באמצעות הדרכה, פנאי ותמיכה כלכלית כגון: חלוקת מזון למשפחות נזקקות, מטבח עסקי בו עובדים הוריי הילדים וקבוצות מנהיגות בתוך השכונה ליוצאי אתיופיה.

השפעתם של מתן השירותים הקהילתיים של הכפר על מיתוגו וקשריו עם הקהילה

על פי דברי מנהל עמותת תלפיות, מר שם טוב וייצמן, הקשר עם תושבי המקום משפיע מאוד על היום יום בפנימייה בהיבטים שונים ורבים. אכן נראה כי מודל הפנימייה בתלפיות ושיטת העבודה שלה מאפשרים יצירת שיתופי פעולה רבים יותר עם הקהילה החינוכית, הטיפולית והחברתית הרחבה. ראשית העבודה עם צוותי בית הספר ועם מערכת הרווחה הדוקים יותר, דבר המאפשר יחסים של שקיפות ופתיחות רבה יותר. יחסים מסוג זה תורמים למיצוב טוב ואיכותי יותר של הפנימייה מעצם ההכרות המעמיקה יותר והשותפות. הפעלת הפרויקטים הקהילתיים מזמנת חיבורים בינאישיים בין הפנימייה לתושבים המשתתפים ומעודדים את האוכלוסייה הנזקקת לראות בפנימייה כמקום מרכזי ביישוב אשר נותן מענה לא רק לילדים אלא גם להוריהם ולאוכלוסיות נוספות בקהילה הרחבה.

בנוסף, הקשר של הפנימייה עם הקהילה מקבל גיבוי ותמיכה מהרשות המקומית להפעלת הפרויקטים השונים. כמו כן, הקהילה עצמה מגויסת לטובת ילדי הפנימייה. לדוגמא: בכל האמור לגיוס תרומות, נערך יריד בו אמני הקהילה ערכו תערוכת התרמה לטובת ילדי הפנימייה. בנוסף, ישנה התגייסות של הקהילה לאירוח ילדים חסרי עורף משפחתי שאין להם משפחות אליהן הם יכולים לחזור בשבתות ובחגים.

בראיון עם הנהלת הפנימייה עלה כי לסגנון העבודה של הפנימייה ולאופייה השפעה לא רק על הקשר עם התושבים, אלא גם על הקשר עם השותפים עמם עובדים: להערכתם, "אין ספק שהשותפות עושה טוב לכלול ומשפיעה על איכות העבודה בכל המישורים. היא מאפשרת לקבוע יעדים ומטרות טיפוליות משותפות, לחלק את העבודה ולהשלים אחד את השני וזאת מתוך כבוד והערכה האחד לתפקידו של השני ללא פגיעה בסמכויות המוקנות לכל יחידה מכוח התקנות של משרד הרווחה". החיבור של הפנימייה לקהילה וריבוי הפרויקטים מאפשר לרשות עצמה ולרווחה בפרט לראות את המענים שהיא מעניקה כרצף ולבחור מיני מספר אפשרויות בהתאם לצרכים. עוד צוין כי השותפות עם הלשכות לשירותים חברתיים משפיעה לטובה על הורי הילדים והופכת את תלפיות לגורם קהילתי משמעותי. כמו כן, השותפות עם בתי הספר מאפשרת לקדם את הילדים ברמה הלימודית ומשאירה את הילדים במרכז העשייה של המורים ולא בשוליה.

דיון: מודל הפנימייה הקהילתית ויישומו בפועל

מודל הפנימייה הקהילתית מושתת על עקרונות שעיקרם שותפות עם ההורים, קרבה גיאוגרפית לקהילת הילד, שיתוף ותאום בין מערכת ותקצוב הזמן לקראת החזרת הילד לביתו. **יישום המודל במלואו עשוי להקנות יתרונות רבים עבור הילדים, משפחתם והקהילה בה הפנימייה ממוקמת** (זילכה, 2009). עם זאת, יישומו בשטח של המודל מזמן אתגרים מורכבים עמם יש להתמודד על מנת לממש את המודל כהלכתו, החל בקושי להישען על הקהילה הגיאוגרפית לקליטת ילדים, קביעת גבולות הטיפול בין המערכות השונות וביסוס השותפות עם ההורים.

בחינה של פנימיית תלפיות בחדרה מלמד על יישום מסוים של עקרונות מודל הפנימייה הקהילתית. היות והפנימייה הנה חלק ממערך כולל של שירותים נוספים אותה תלפיות מפעילה כעמותה בעיר, לא ניתן לבדוד את המערך הפנימייתי משאר העשייה. ניכר כי הקרבה הגיאוגרפית לרוב המשפחות מאפשרת לכלל הגורמים להתמיד בקשר עם שאר המסגרות התומכות בילד בקהילה כגון: בית הספר, מערכת הבריאות וכו', והעבודה הקרובה של צוות הפנימייה עם ההורים וגורמי הקהילה עשויה לקדם את תחושת השייכות של הילד לפנימייה ואת התפקוד שלו בה. עם זאת עלה מהראיונות עם ראשי הפנימייה כי **מעצם מהותו האינטנסיבית של המודל, יש להשקיע מאוד בקשרים הן עם ההורים והן עם הגורמים השותפים בקהילה באופן רציף ומתמיד על מנת לממש כהלכה את מטרת המודל**. עובדה זו משמעותית אף יותר לאור העובדה שבניגוד לתפיסת המודל הבסיסית, בפנימיית תלפיות לא כל הילדים מגיעים מהעיר עצמה וסביבתה (70% מחדרה והסביבה ו-30% משאר הארץ). לפיכך יש צורך במאמץ רב יותר להחיל את עקרון שימור וחיזוק הקשר בין הילד להוריו, שכן עבור חלק מהילדים, נגישותם

הפיסית של ההורים נמוכה יותר. ועבור אחרים, לא ניתן ליישם באופן מלא את עקרון הקרבה לקהילה על ידי שימור וחיזוק הקשר עימה, מאחר וחלקם רחוקים מקהילתם.

במחקר הערכה של בן רבין וחסין (2006) שנעשה בקרב שש פנימיות קהילתיות בארץ עלה כי העבודה המשותפת עם הלשכות לשירותים חברתיים הינה נקודת חוזק של הפנימיות הקהילתיות אשר דיווחו על עבודה משותפת ברמה גבוהה ב-30% מפנימיות רגילות. אם כן, נראה כי הימצאותה של הפנימייה בתוך הקהילה ממנה באים רב הילדים מהווה יתרון שכן היא מחזקת את הקשר בינה לבין מערך השירותים המקומי, ובעיקר שירותי הרווחה. עם זאת ניכר כי מעצם ריבוי הגורמים המעורבים, עלולים לעלות קשיים הנוגעים ל: תאומי הציפיות בין הגורמים השונים, חלוקת האחריות וחלוקת העבודה בעיקר בין הפנימיות לבין שירותי הרווחה והשאלה מי מקבל את ההחלטות הסופיות במקרה של אי הסכמה בדילמות משותפות העולות במהלך תקופת ההשמה ולאחריה.

גם בהקשר לעבודה עם ההורים, מחקרי הערכה מראים כי מודל הפנימייה הקהילתית אכן מעודד מעורבות גבוהה יותר של ההורים. כך למשל נמצא כי בפנימיות הקהילתיות ישנה השתתפות רבה יותר של ההורים בתוכנית הטיפול של הילד מאשר בפנימיות רגילות (80% לעומת 60%) וההשתתפות רבה יותר גם בפעילויות הטיפוליות (66% לעומת 16%) (בן רבי וחסין, 2013). בהיבט זה מודל הפנימייה בתלפיות עושה מאמץ לערב את ההורים בדומה לרוח המודל, אם כי נדרשת הערכה מסכמת ומעצבת על מנת לבחון את מידת מעורבות ההורים ואת השפעתה של מעורבות זו על הצלחת הילדים. חשוב לציין כי מחקרי ההערכה מלמדים על עלייה באחוז ההורים הממלאים תפקידים הוריים בפנימיות הקהילתיות ועל הפגנה רבה יותר של התנהגויות חיוביות ושיפור בתפקוד ההורים. נתונים אלו מחזקים את הנחות היסוד של המודל לפיהם:

1. קרבה גיאוגרפית של המסגרת הפנימייתית לבית הילד, עשויה לחזק את הקשר שבין הילדים להוריהם.
2. פתיחות כלפי ההורים ועבודה טיפולית עמם יכולים לספק לילד חוויה הורית טובה יותר, גם כשהילד נמצא מחוץ לבית. עם זאת חשוב לסייג היות והנתונים מתבססים על השוואה בין פנימיות קהילתיות לאחרות ולא נבחן באילו מקרים מעורבות ההורים בפנימייה הקהילתית עצמה מהווה מקור ללחץ עבור הילדים מאשר דווקא תמיכה, ומה הדין במקרה של הורים עימם שיתוף הפעולה קשה במיוחד לאור מגבלות רגשיות, תפקודיות וקוגניטיביות שונות. כמן כן, נראה כי במקרה של פנימיית תלפיות, נעשה מאמץ גדול יותר להחיל עקרון זה היות וחלק מההורים רחוקים יותר גאוגרפית.

על פי המודל, חזרה מתוכנת של הילדים לבית הוריהם הנה יעד מרכזי. תפיסה זו מחייבת את הפנימייה והגורמים השונים בהקהילה ליצור ממשקי פעולה משמעותיים לאורך כל התהליך. החל מהחלטה על יציאה להשמה חוץ ביתית וכלה בתמיכה בילד ובמשפחתו בעת החזרה. בראיון עם מנהל העמותה עלה כי מבחינה מספרית, בין 30-40 חניכים מצליחים לחזור מדי שנה הביתה. נתון זה מלמד על חיזוק כוחות הקהילה וההורים לטפל בילדים במסגרתם ויוצר מצב בו עם הזמן פחות ילדים מהקהילה עצמה נזקקים להשמה חוץ ביתית ומספר גדול יותר של ילדים שאינם קרובים גיאוגרפית משולבים בפנימייה. בהקשר זה, חשוב כי ייעשה תיעוד ותהליך מתמיד של הערכה באשר למוכנות הילדים והוריהם לקראת חזרה לבית והכנה לקראת המעבר ולאחריה.

היות ולהשמה חוץ ביתית של ילדים ונוער עלות כספית לא מבוטלת, הצבת המטרה להחזרתם לבית במועד קצוב, מהווה נקודה נוספת הראויה להתייחסות. לדברי מנהל העמותה, המודל הקהילתי של "תלפיות" יעיל גם מבחינה כלכלית. למרות שהפרויקטים יקרים יחסית בגלל העבודה עם המשפחות, לטווח הארוך הם גם החסכוניים ביותר, כי הם מקצרים את משך הטיפול. לטענתו, העבודה עם ההורים משפיעה על הטיפול בכלל ילדי המשפחה המטופלת בכך שנעשית עבודה על התפקוד ההורי. בהקשר זה, מחקרי הערכה שהשוו בין פנימיות קהילתיות לפנימיות "רגילות" העלו כי אחוזי הילדים שהוערכו כי יחזרו הביתה תוך תקופה קצרה גבוהים בהרבה בפנימיות המודל הקהילתי. כאשר על פי הערכת העובדים הסוציאליים, ל-30% מהילדים בפנימיות הקהילתיות ישנם סיכויי חזרה לבית בתום שלוש או ארבע שנים לשהותם בפנימייה, לעומת 15% בלבד מהילדים בפנימיות ה"רגילות" (בן רבי וחסין, 2006). **ייתכן כי הצבת מטרת החזרת הילד לביתו מראש, עשויה לגרום לאנשי הטיפול השונים בפנימייה להיות מכוונים מראש לקדם את המשפחה ואת הילדים לקראת חזרה לבית ולהשקיע משאבים וזמן לכך. ראוי כי היבט זה ייושם בכלל הפנימיות לאור התועלת ארוכת הטווח למשפחות ולחברה בכללותה.**

ראוי לציין כי בכל האמור לשיפור במצבם של הילדים עצמם בפנימיית המודל בתלפיות, אין בנמצא נתונים מתועדים, אולם ממצאי מחקר הערכה משווה בין פנימיות קהילתיות לאלו שאינן **אינם** מלמדים על הבדלים משמעותיים בין סוגי הפנימיות ועל שינוי משמעותי בתחום הרגשי והלימודי של הילדים בפנימייה הקהילתית לעומת שאר הפנימיות (בן רבי וחסין, 2006). לפיכך, חשוב כי יעשה מעקב אחר התקדמותם של הילדים בפנימיות הפועלות על פי עקרונות הפנימייה הקהילתית בהתאם למטרות הטיפול שנקבעו בעת ההשמה.

לסיכום, מודל הפנימייה הקהילתית מושתת על עקרונות שראוי ליישם בעבודה עם ילדים והורים בהוצאה חוץ ביתית היות ואימוץ עקרונותיו עשוי להטיב עם הילד, משפחתו והקהילה המקומית והרחבה. עם זאת בפועל, יישום המודל במלואו לא נעשה כיום בפנימיות הרווחה ותיאור מקרה "פנימיית תלפיות" ממחיש את הקושי והאתגרים המורכבים בניסיון ליישום הנוגעים בעיקר ל: 1. גיוס ילדים מהסביבה הגאוגרפית בלבד; 2. יצירת קשר משמעותי עם ההורים; ו- 3. שיתופי פעולה עם גורמים רב מערכתיים. יישום הלכה למעשה של המודל דורש יצירת שותפות משמעותית עם הוריי הילד ושמירה על ערוצי תקשורת פתוחים עם הגורמים הטיפולים והחינוכיים בקהילה. לפיכך, תובענותו של המודל מחייבת חשיבה מחדשת על חלוקת המשאבים והחלת תפיסתו דורשת שינוי תפיסה מקצועית ודרכי עבודה. בנוסף, למידה מתמשכת ומותאמת של המודל חייבת במחקר והערכה מתמדת.

מקורות

בן רבי, ד., וחסין, ט. (2006). פנימיות קהילתיות ופנימיות יום: דרכי עבודתן ומצב הילדים וההורים, סיכום שלוש שנות מחקר. מרכז אנגלברד לילדים ונוער. ירושלים: מכון ברוקדייל.

זילכה, א. (2009). פנימיות טיפוליות כדוגמא המייצגת שינוי תפיסת התערבות בתחום הילדים והנוער בסיכון. ירושלים: אשלים.

ריבקין, ד. (2004). שותפות בין שירותי הרווחה לבין הורים לילדים ולנוער בסיכון. ירושלים: גוינט, מכון ברוקדייל.

אתרים:

<http://www.itu.org.il/?CategoryID=1456&ArticleID=12438>

<http://irgun-hamorim.org.il/?CategoryID=510&ArticleID=33992>

[/http://cafe.themarker.com/post/2830696](http://cafe.themarker.com/post/2830696)

ראיונות:

מר שם טוב וייצמן - מנהל עמותת תלפיות

מר נתנאל שלם- מנהל הפנימייה בתלפיות חדרה

הגב' שרית ויזל- מנהלת תוכניות ילדים ונוער, אשלים, גוינט ישראל.

הגב' יעל דורי- מפקחת פנימיות, משרד הרווחה